

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ I (II. Hafta)

OSMANLI'DA MODERNLEŞME SÜRECİNİN DEVAMI
VE BU DÖNEMDEKİ SİYASİ GELİŞMELER

- * •III. Selim'in tahta çıktığı 1789 yılı, Fransız İhtilali'nin yaşandığı yıl olup bu gelişme, Avusturya'nın daha önce başlamış olan savaştan çekilmesine neden olmuştur. Bu savaşın ardından imzalanan 1791-Ziştovi Anlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti ile Avusturya Macaristan İmparatorluğu arasında aktif bir savaş yaşanmamıştır. Ancak Ziştovi Antlaşması Osmanlı Devleti'nin Hristiyan uyruklarına iyi muamele yapmasını beraberinde getirmiştir ki bu durum Avusturya'nın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışması olarak algılanabilir.
- * •1792'de imzalanan Yaş Anlaşması ile de Kırım'ın Rusya'ya ait olduğu Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiştir.
- * •III. Selim tahtta olduğu yıllarda bu devletlere karşı denge politikası izlenmiştir. Osmanlı Devleti'ne yönelik tehditler sergileyen bu devletlere karşı III. Selim Fransa'nın yanında yer almıştır.

- * Altı asır boyunca büyük bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı Devleti'nin hemen her kurumunda büyük etkiler yaratan değişim ve dönüşüm hareketlerinin temeli 18. yüzyıla dayanmaktadır.
- * • III. Selim Döneminde bu hareketler daha da yoğun hissedilmiştir. Bu dönemin ciddi reform teşebbüsleriyle geçmesinde Kırım'ın kaybının da büyük önemi vardır. Devletin siyasi, askeri ve ekonomik dengelerinin bozulduğunun farkında olan III. Selim, saltanatı sürecinde planlı ve programlı bir şekilde, kalıcı olmasını hedefleyerek ıslahat hareketlerine girişmiştir.
- * • III. Selim'in özellikle Fransa'yı örnek alarak gerçekleştirdiği askeri, ekonomik ve idari alandaki ıslahat hareketlerinin tümüne «Nizam-ı Cedid» adı verilmiştir. 18. yüzyılın son çeyreğinde karşımıza çıkan bu çağdaşlaşma süreci 19. yüzyılın başlarında Kabakçı Mustafa İsyanına kadar devam etmiştir. Ancak sonraki dönem için de örnek olmuştur.

* FRANSIZ İHTİLALİ

* •İHTİLALİN NEDENLERİ:

- * XVI. Louis'nin nezdinde ruhban ve soyluların ön plana çıkması, burjuva ile köylü sınıfa karşı ise sorumluluk hissedilmemesi,
- * asker ve vergi ihtiyaçlarının köylülerle burjuvadan karşılanması,
- * ekonomik gücü elinde tutan, ticaretle uğraşan burjuva ve üretici rolünü üstlenen köylülerin yönetimde haklarının olmaması,
- * kral ve yöneticiler lüks içinde yaşarken halkın yoksulluk çekmesi,
- * Yedi Yıl Savaşları ile Amerikan Bağımsızlık Savaşına verilen destek esnasındaki zararları telafi etmek için halka ağır vergiler yüklenmesi,
- * aydınlanmacı zihniyetteki Diderot, Burke, Russo, Voltaire, Montesque gibi isimlerin özgürlük, demokrasi, eşitlik söylemlerinde bulunması
- * •ÇIKIŞ SÜRECİ: XVI. Louis'nin daha fazla vergi toplanmasını gündeme getirdiği mecliste anlaşmazlık çıkması üzerine meclisi kapatması, halkın isyan etmesine neden olmuş, halkın temsilcileri kurucu meclis oluşturarak soylularla rahiplerin ayrıcalıklarına son vermişlerdir.

* İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi yayınlanmış fakat XVI. Louise kabul etmeyince idam edilmiş, Napolyon Bonapart imparator seçilmiştir.

* • **SONUÇLARI:**

- * • Krallık rejimi yıkılmış, meşruti yönetimler kurulmuştur.
- * • Eşitsizliğe dayanan sosyal yapıları tüm dünyada değiştirmeye başlamıştır.
- * • Sınıf ayrımları kalkmıştır.
- * • Milliyetçilik akımı güçlenmiştir.
- * • Çok uluslu devletler yıkılmıştır.
- * • Hürriyet, eşitlik, adalet, insan hakları kavramları ortaya çıkmıştır.
- * • 1830-1848 İhtilallerine temel oluşturmuştur.

* **FRANSIZ İHTİLALİ VE OSMANLI DEVLETİ**

- * • İhtilal sonrası Fransa'daki yeni yönetimi ilk tanıyan devletlerden biri, Osmanlı Devleti olmuştur.
- * Fransız İhtilali Osmanlı Devleti'ni genel itibariyle olumsuz etkilemiştir. Çok uluslu bir yapıya sahip olduğu için Osmanlı Devleti içindeki azınlıklar milliyetçilik akımı tesiriyle ayaklanmaya başlamışlardır.
- * İhtilalin getirdiği hürriyet, eşitlik, insan hakları gibi kavramların Osmanlı aydınları üzerinde etkili olarak demokratikleşme çabalarını doğurması ise olumlu etki olarak değerlendirilebilir.
- * III. Selim'in tahta çıktığı sene Fransa'da ihtilalin en ateşli günleri yaşanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin diğer çok uluslu imparatorluklar gibi oldukça etkisinde kalacağı Fransız İhtilali, III. Selim dönemini tesir altına almıştır. Şehzadeliğinde kendisine örnek aldığı Fransa Kralı XVI. Louis ile gizlice yazışarak onun devlet ve askeri yönetimle ilgili fikirlerini alması, III. Selim'deki Fransız etkisini de yansıtmaktadır.

- * Fransa ağırlıklı olmak üzere III. Selim'in Batı yanlısı bir tutum içinde olmasının ilk belirtisi, Zıştovi Antlaşması'nın ardından Ebubekir Ratıp Efendi'yi Avrupa'ya gönderip Batı müesseselerini araştırmasını istemesidir.
- * Avusturya, Prusya ve Fransa'nın askeri; Avusturya'nın kültür, ekonomi, sağlık ve adalet kurumlarını inceleyen Ebubekir Ratıp Efendi, 1793'de Avrupa'dan dönerek 500 sayfalık raporunu III. Selim'e sunmuştur.

* 1798-1801 OSMANLI-FRANSIZ SAVAŞI

- * •Yayılmacı siyaset izleyen ihtilal sonrası Fransa'sı, İtalya ve Avusturya ile yaptığı savaşları kazanıp Arnavutluk kıyılarındaki bazı limanları alarak batıda Osmanlı Devleti ile sınır komşusu olmuştur. İngiliz sömürgelerine giden yolu kontrol altında tutmaya çalışmak için Kahire'yi işgal etmesi ise 1798'de savaş çıkmasına neden olmuştur. Bu savaşta çıkarları tehdit edilen İngiltere ve Rusya Osmanlı Devleti'ni desteklemiştir.
- * •Rusya, ilk kez Boğazlardan geçerek Akdeniz'e inmiş, İngiltere de gönderdiği donanmasıyla Fransız donanmasını yakmıştır.
- * •Zor durumda kalan Fransa, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için Suriye'deki Akka Kalesi'ni kuşatmışsa da Nizam-ı Cedid Ordusu Bonapart'ın ordusunu burada mağlup etmiştir. Yapılan antlaşmalarla Mısır Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir. Ancak İngiltere Karadeniz'de ticaret yapma hakkı elde etmiştir.

- * **Osmanlı Devleti, bir yandan modernleşme yolunda önemli adımlar atarken bir yandan da Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik (nasyonalizm) akımından etkilenmeye başlamıştır. Bu akımın etkisiyle ortaya çıkan isyanlarla da uğraşmak zorunda kalmıştır.**

- * **1804 SIRP İSYANI**

- * •Avusturya ve Rusya tarafından milliyetçilik ve bağımsızlık fikriyle kışkırtılan Sırlar, Fransız İhtilali'nin de etkisiyle ilk isyan çıkartan toplum olmuştur.
- * •Osmanlı Devleti'nde ilk olarak Sırlar isyan etmiş, imtiyaz ve özerklik kazanmıştır.
- * •1812: Bükreş Anlaşması ile imtiyaz,
- * •1829: Edirne Anlaşması ile özerklik,
- * •1878: Berlin Anlaşması ile bağımsızlık
- * •Rusların Sırp İsyanını desteklemeleri, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın nedenlerinden birisi olacaktır.
- * •Ayrıca 1806'da Eflak ve Boğdan'da da isyanlar çıkmıştır.

* **SULTAN II. MAHMUD DÖNEMİ (1808-1839)**

- * •Kabakçı Mustafa İsyanı sonrası III. Selim tahttan indirilerek yerine IV. Mustafa getirilmiştir. Ama III. Selim dönemi ıslahat hareketlerini destekleyenler arasındaki Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak için ordusu ile İstanbul'a gelmiş; isyanı bastırmasına rağmen III. Selim'i kurtaramamıştır.
- * •Alemdar Mustafa Paşa, IV. Mustafa'yı tahttan indirip, yerine II. Mahmud'u tahta çıkarmıştır. II. Mahmud, hayatta kalmasını ve tahta çıkmasını sağlayan Alemdar Mustafa Paşa'yı sadrazamı yapmıştır.
- * •Alemdar Mustafa Paşa, öncelikle ayanlık sorununa el atarak Anadolu ve Rumeli ayanlarını İstanbul'a çağırarak, Çağlayan Köşkü'ndeki görüşmelerden sonra 7 Ekim 1808'de ayanlar ve padişah arasında Sened-i İttifak imzalanmıştır.

* SENED-İ İTTİFAK

- * •Ayanlar padişaha sadık kalıp asker toplamada devlete yardımcı olacaklarına,
- * •Ayanlar İstanbul'da asker ocaklarında çıkan isyanları bastıracaklarına,
- * •Ayanlar kanun ve senede uygun olan sadrazam emirlerine uyacaklarına dair söz vermişlerdir.
- * •Padişah da suçu kesin olmayanlara ceza verilmemesini,
- * •Padişah, ayanların egemenliklerini tanıdığını,
- * •Vergilerin ağır olmaması, düzenli toplanması ve devlete ait vergilere dokunulmaması da Sened-i İttifak kararları arasındadır.
- * •Türk anayasalcılığının önemli bir belgesi olan Sened-i İttifak, ayanların hepsinin rıza göstermemesi ve Alemdar Vakası ile Alemdar Mustafa Paşa'nın hayatını kaybetmesi neticesinde hükümsüz bir hal almıştır. II. Mahmud, yeniçerilerin ardından ayanları da etkisiz hale getirmiştir.

- * Sened-i İttifak bir giriş, yedi madde ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Girişte devletin güçlü olduğu devirlerde birlik ve beraberliğin bulunduğu, bir süreden beri düzenin bozulduğu, merkez bürokrasisi ile taşradaki âyan arasında mücadelenin eksik olmadığı, bunun içte ve dışta devletin nüfuzunu yok ettiği belirtilerek din ve devletin ihyası için çaba sarf etmek üzere bir araya gelindiğine dikkat çekilir.
- * Vergilere dair olan 7. madde, vergilerin halkın ödeyebileceği oranda olmasına, ağır vergilerin vükelâ ile âyanın görüşmeleri sonucu hafifletilmesine ve âyanın halka zulmedenleri devlete bildirmesine dairdi. Sonuç kısmında bundan böyle sadâret ve şeyhülislâmlık makamlarına tayin edilecek olanların Sened-i İttifak'ı onaylayıp göreve başlamalarının gerektiğine işaret edilmekteydi.
- * • Onaylanmasından birkaç hafta sonra çıkan bir yeniçeri ayaklanmasında senedin mimarı Alemdar Mustafa Paşa öldüğü için (16 Kasım 1808) Sened-i İttifak sahipsiz kaldı. Böylece uygulama alanına konulamadı ve daha sonra da bu belgeyi gündeme getiren olmadı.

* II. MAHMUD DÖNEMİ ISLAHATLARI

- * • İlk resmi gazete, Takvim-i Vekayi yayına başlamıştır.
- * • Tıphâne-i Amire açılmış, Avrupa tarzında tıp eğitimi amaçlayan bu okul Tanzimat dönemiyle birlikte kurumsallaşarak Mekteb-i Tıbbiye halini almış ve Osmanlı Devleti'nin sağlık mekanizmasının başı olmuştur.
- * • Devlet memurları için fes, ceket, pantolon ve potin uygulaması başlamıştır. Bu durumu, görüntünün Batı'ya uydurulması olarak değerlendirebiliriz.
- * • Devlet dairelerine portre asma geleneği başlamıştır.
- * • Askeri eğitim veren mektepler açılmıştır. Mesela Avrupa tekniklerini bilen subay yetiştirmek için Harbiye Mektebi ve Tıp Mektebi buna örnektir.
- * • Mehterhâne-i Amire yerine, Muzika-yı Hümayun kurulmuştur.
- * • Tımar sistemi kaldırılmıştır. (Devletin maaş olarak bazı toprak gelirlerini memur ve askerlerine vermesi. Bu sistemle köylüler vergiyi devlete değil, tımar sahibine verir ve tımar sahipleri de atlı asker yetiştirirdi)

- * Posta teşkilatı kurulmuş, karantina usulü kabul edilmiştir.
- * • Nazırlıklar oluşturulmuş ve sadrazama “Başvekil” sıfatı verilmiştir.
- * • Tercüme büroları oluşturulmuş, ama buradaki görevlilerin Rum ve Ermenilerden olması işi olumsuz etkilediğinden Müslümanlara Fransızca öğretimi üzerinde durulmuş ve bu dili öğrenen Müslümanlar işe alınmıştır.
- * • İstanbul’da ilköğretim zorunlu hale getirilmiş, ilk rüştiye bu dönemde açılmıştır.
- * • Yurt dışına öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Böylece bu öğrencilerin Avrupa’nın yeniliklerini Osmanlı Devleti’ne getirmeleri amaçlanmıştır. Ama gidenlerin demokrasi, bağımsızlık, eşitlik gibi kavramlarla dönmesi devletin gidişatını değiştirmiştir.
- * • İlk nüfus sayımı yapılmıştır. Amaç askerlik ve vergi sistemleri üzerinde düzenlemeler yapmak olduğu için sadece erkek nüfus sayılmıştır.
- * • Pasaport uygulaması ve muhtarlık sistemi de bu dönem yeniliklerindendir.

* HÜNKAR İSKELESİ ANTLAŞMASI (8 Temmuz 1833)

• 1805'te Mısır Valiliğini ele geçiren Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1832'de Fransa'nın desteğiyle Kütahya'ya kadar ilerlemesi, Osmanlı Devleti'nin ise İngiltere'yi denge unsuru olarak kullanamaması üzerine Rusya'nın yardım teklifi kabul edilmiştir. Ama Rusya, bu durumu fırsata çevirerek filolarını Karadeniz Boğazından geçirip Büyükdere'ye getirmiştir. Rusya'nın bu hareketi karşısında dahi İngiltere'nin sessiz kalması üzerine Osmanlı Devleti, Rus kara ordusunun da gelmesini uygun görmüş ve gelen Rus kara ordusu Hünkâr İskelesi'nde karargah kurmuştur. Bu sırada Kavalalı ile anlaşmış, Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık ve Ridaniye'de aldığı yerler (Adana, Mısır, ve Suriye) Kavalalı'ya bırakılmıştır. Ardından Rus birliklerinin geri gitmemesi üzerine ittifaklı teklifi kabul edilmek zorunda kalınmıştır. Yapılan antlaşma ile

- * 1. Osmanlı Devleti'ne saldırı olursa Rusya, masraflarını Osmanlı karşılamak kaydıyla yardım edecek
- * 2. Rusya'ya bir saldırı olursa Osmanlı sadece Boğazları kapatacak
- * 3. Antlaşma süresi 8 yıl olacak, gerekirse uzatılabilecekti.
- * **ANTLAŞMANIN ÖNEMİ:** Antlaşmadan İngiltere ve Fransa rahatsız oldu. Rusya Boğazlar konusunda avantaj elde etti. Boğazlar Sorunu ortaya çıktı. Osmanlı Devleti'nin Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını kullanarak imzaladığı son antlaşmadır.

* VAK'A-İ HAYRİYYE

- Yeniçeri Ocağı I. Murat döneminde kurulmuş ve Osmanlı'nın geniş sınırlara ulaşmasında kilit bir rol oynamıştır. İki yüz yıl boyunca problemsiz idare edilen bu ocak, 16. yüzyıldan sonra bozulmaya yüz tutmuştur. Teşkilat düzeni ihlal edilmiş, köylü ve esnaf da ocağa alınmaya başlanmış ve eskiden tek işi askerlik yapmak olan askerler artık aynı zamanda hamallık, tellallık gibi işlerle de uğraşır olmuştur.
- * •Yeniçerilerin evlenmesi eskiden yasakken bu yasak da delinmiş ve askerler aile hayatı yaşamaya başlamıştır. Yeniçeri ağaları ölen ya da firar eden askerleri devlete bildirmeyerek onların maaşlarını almaya devam etmiş, böylece hem ocak hem de devlet ekonomisi zarara uğramıştır. Genç Osman bu nizamsızlığı gördüğü için ocakta düzenlemeler yapmaya kalkışmışa da yeniçeriler tarafından hayatına son verilmiştir.
- * •III. Selim, askerî zafiyetin ne derece ciddi boyutlara ulaştığının idraki içinde saltanata çıkmış, böylece Nizâm-ı Cedîd başlamıştır. Ordunun 1792'de Rus harbi henüz bitmeden savaşamayacağını resmen bildirmesiyle açığa çıkan askerî perişanlık, diğer kurumlar yanında özellikle Yeniçeri Ocağı'nın yeni bir düzene kavuşturulmasının önceliğini gözler önüne sermiştir. III. Selim'in ve IV. Mustafa'nın ölümüne sebebiyet veren yenilenme isyanlarla sona ermiştir.

- * Yeniçeri Ocağı padişaha ve devlet adamlarına isyan edenlerin yuvası haline gelmiştir. II. Mahmut tahta çıktıktan sonra, ıslah olmayacağını düşündüğü ocağı kaldırmak için gizli çalışmalara başlamıştır. Önce sorun çıkaranları sürgüne gönderip yerlerine kendi adamlarını yerleştirmiştir. Ardından Eşkinici Ocağı'nı kurmuş ve buradaki askerler Yeniçeri kışlalarında kalmaya başlamıştır. Kısa sürede 5000 nefer sayısına ulaşan Eşkinici ocağı Batı tarzı askeri talimlere başlayınca Yeniçeri Ocağı da kaynamaya, yeniçeriler padişaha yönelik olumsuz propagandalar yapmaya başlamıştır.
- * •18 Haziran 1826'da II. Mahmud, sancak-ı şerifi çıkartmış; topçular Divan Yolu'ndan, halk ve padişah Saraçhane'den yeniçeri kışlalarının olduğu Et Meydanına (Sultanahmet Meydanı civarı) yürümeye başlamıştır. Top ateşi sebebiyle fazla kayıp veren yeniçeriler bir süre karşılık verseler de kışlalara çekilmişlerdir. Bunun üzerine sur kapıları tamamen kapatılıp giriş ve çıkışlar yasaklanmış, Tophane'den getirilen büyük kuşatma topları ile kışlaya girilmiştir.
- * •Kanlı bir şekilde bastırılan isyanın ardından Et Meydanı'nda bir Divan-ı Harp kurulmuştur. Buraya getirilenlerin hepsi Sultan Ahmet Camii hünkâr mahfili altındaki mahzende boğularak idam edilmiş ve cesetleri önce meydana, daha sonra da Marmara Denizine atılmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına Vaka-i Hayriye yani hayırlı olay denmiştir.

* SULTAN ABDÜLMECİD DÖNEMİ (1839-1861)

- Babası II. Mahmud'un vefatı üzerine 17 yaşında tahta çıkan Sultan Abdülmecid, önceki süreçte başlayan ıslahat hareketlerinin sağlamlaşması için çaba sarf edilen bir dönemin padişahıdır. Avrupalı devletlerin isteklerini gerçekleştirebilmek, gayrimüslimlerin bağımsızlık heveslerini dizginleyebilmek, ıslahat girişimlerine yönelen tepkileri önleyebilmek ile geçen bu saltanat dönemi başlamadan hemen önce yaşanan Nizip mağlubiyeti Batıya göre ıslahat yapmaya başlanılan olay olmuştur.
- * • Nizip mağlubiyetinin ardından Mısır'la anlaşabilmeye çalışan Osmanlı Devleti; İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya'nın verdiği ortak bir nota ile Mısır meselesinin kendilerine danışılmadan çözülmemesini istemesine takılmıştır.
- * • Bu notanın kabul edilmesiyle Osmanlı tarihinde yeni bir dönem başlamış, böylece Osmanlı Devleti bir bakıma Avrupa devletlerinin vesâyeti altına girmiştir.
- * • Bu sırada Londra ve Paris'te Osmanlı Devleti'ndeki ıslahat hazırlıkları ve getireceği faydalar konusunda temaslarda bulunan Hariciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa İstanbul'a dönmüş, Mısır meselesinde Avrupa'nın yardımının sağlanması için onları memnun edecek bir reform programının ilânına genç padişah Abdülmecid'i razı etmiştir.

- Mustafa Reşid Paşa, bizzat hazırladığı Gülhane Hatt-ı Hümâyunu veya “Tanzimat Fermanı” adı verilen reform programını, bütün cemaat liderlerinin ve yabancı devlet sefirlerinin huzurunda 3 Kasım 1839’da okudu. Tanzimat devrini açan bu belge, şahsî ve mülkî emniyeti, bir kısım hakların korunması gibi esasları kabul ederek devlet ile fert arasındaki münasebetleri tayin edecek kanunların çıkarılacağını vaat etmiştir. Bazı iç ve dış olaylar sonucu ilân edilen Tanzimat Fermanı, keyfî idareye son vermeyi de amaçlıyordu.
- * • Bu fermanın sağladığı uygun hava, bir Avrupa meselesi halini almış olan Mısır meselesinin çözümünü de kolaylaştırmıştır. Mısır valisini destekleyen Fransa dışarıda bırakılarak İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya arasında Londra Antlaşması imzalanmıştır.
- * • Mısır valiliği verâset yolu ile Mehmed Ali Paşa’ya bırakılarak işgal ettiği topraklar ve Osmanlı donanması geri alındı. 13 Temmuz 1841’de yine aynı devletler Londra’da imzaladıkları Boğazlar Sözleşmesi ile Osmanlı Devleti’nin Boğazlar üzerindeki hâkimiyetini ve yabancı savaş gemilerinin Boğazlar’dan geçemeyeceği esasını kabul ettiler.

* **Tanzimat Fermanı(Gülhane Hatt-ı Hümayunu)**

- * • Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'nın hazırlayıp ilan ettiği Tanzimat-ı Hayriye, Gülhane'de okunduğu için Gülhane Hatt-ı Hümayunu adını da taşımaktadır. Avrupa karşısında üstünlüğünü kaybeden; askeri, hukuki, mali ve idari alanlarda bozulmalar yaşayan devletin yeni çözüm arayışları içerisine girdiği; saltanat makamını elinde bulunduranların ise otoritelerinin sarsıldığı bu dönem ve onun çözüm yollarından biri olan Gülhane Hatt-ı Hümayunu, Osmanlı Devleti'nin kendini toparlayabilme çabalarından biridir.
- * • Fermandaki tespitlere göre yerinde önlemler alındığı takdirde devlet, 5-10 yıl içinde eski güçlü günlere (Kanuni Dönemi) geri dönebilecektir. Alt yapısında bu gibi fikirlerin yer aldığı fermanda, özellikle bu yönde önlemlere yer verilmeye çalışılmıştır.

- * Müslüman veya gayrimüslim olmasına bakılmaksızın bütün Osmanlı vatandaşlarının can, mal ve namus güvenlikleri sağlanacaktır.
- * • Herkes ekonomik gücü çerçevesinde vergi verecektir.
- * • Asker toplama işi, bölgelerin nüfusuyla orantılı olarak yapılacak; askerlik ömür boyu olmaktan çıkartılıp 4-5 sene ile sınırlandırılacaktır.
- * • Herkes kanun karşısında eşit olacak, mahkemeler açık yapılacak ve mahkeme kararı olmadan kimse idam edilemeyecektir.
- * • Müsadere usulü kaldırılacaktır.(Devletin haksız kazançla zengin olmuş görevlilerin mallarına istediği zaman el koyabilmesi ve ölen yüksek dereceli memurların mallarına el konulması)
- * • Şer'i kanunlara uymayanlar kim olursa olsun cezalandırılacak; bunun için Ceza Kanunnamesi yapılacaktır.
- * • Maaşlar düzenli ödenecek ve rüşvetin önüne geçebilmek için mücadele edilecektir.
- * • İltizam usulü kaldırılacaktır. (Devlet gelirlerinin bir kısmının belli bir bedel karşılığında devlet tarafından kişilere devredilerek toplanması)

KIRIM HARBİ

- * • Kudüs'teki Katolikleri himaye etmek için müracaatta bulunan Fransa'ya karşı, Rusya da Bâbıâli'ye verdiği bir nota ile Ortodoks Osmanlı tebaasına geniş haklarla birlikte bunların himaye hakkının da kendisine verilmesini istemiştir. Osmanlı hükümeti bunu reddedince Eflak-Boğdan'ı işgal eden Rusya'ya savaş ilân edilmiştir(4 Ekim 1853).
- * • Bu dönemde 1853-1856 yılları arasında vuku bulan Kırım Harbi de Osmanlı Devleti'nin yıpranmasına sebep olmuştur. Bu savaş, her ne kadar Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı'nın mücadelesi gibi görünse ve Avrupalı Devletler Osmanlı'nın yanında yer alıyormuş izlenimi verse de, aslında Kırım Harbi'nin Avrupa'nın siyasi statüsünün bozulmaması ve güç dengesinin değişmemesi çabasıyla paralel olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

* Osmanlı Devleti için ise Kırım Harbi'nin önemi, bu savaşla birlikte hem devletin ilk kez dış borçlanmaya gitmesi, hem de sonrasında düzenlenen Viyana Ön Barışı'nda dayatılan Islahat Fermanı'ndan ileri gelmektedir. Alınan borç paralarla savaş, isyan, silah ve saray inşaatı masrafları karşılanmış; öte yandan maaşlar yine bu yolla ödenmiştir. Bunun yanı sıra eğlence ve buna ayrılan giderlerin artışı, bu dönemde israfın fazlalaştığını da göstermektedir.

* • Abdülmecid Dönemi, Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilan edildiği dönem olması yönüyle de önem kazanmaktadır ki Kırım Harbi de bu iki gelişmenin ortasında kalmış bir savaştır. Savaşın sonunda imzalanan Paris Antlaşması ile Osmanlı Devleti Avrupa Konseyi'ne girme hakkı kazanmış olsa da, devletin toprak bütünlüğü ve bekası Batılı Devletlerin kefilliği altına girmiştir.

* Islahat Fermanı

- * •Paris Antlaşması ile son bulan Kırım Savaşı'nda İngiltere, Fransa ve Piyemonte Osmanlı Devleti'nin yanında yer almış ve bu desteklerinin karşılığını 1 Şubat'ta Viyana'da yapılan ön barışta istemişlerdir.
- * •Hristiyan vatandaşların haklarının kuvvetlendirilmesinin üzerinde duran Avrupalı güçler, Paris Konferansı'na katılabilmenin ön şartı olarak da gayrimüslim haklarının iyileştirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir.
- * •İngiltere, Fransa ve Avusturya elçilerinin baskısıyla 18 Şubat 1856'da hazırlanan Islahat Fermanı'nda karşımıza çıkan isimler Ali ve Fuat Paşalardır.
- * •Osmanlı tebaası gayrimüslimlere, savaştan önce Rusların teklifinden daha fazla haklar veren ve Batı sermayesinin Türkiye'ye girmesini kolaylaştırıcı hükümler taşıyan Islahat Fermanı, Paris Muahedesinde de zikredilmiştir. Böylece ıslahat konusunda, Batılı devletlere müdahale etme hakkı verilmiştir. Buna karşılık Osmanlı Devleti'nin, diğer devletlerin teminatı altında toprak bütünlüğünü koruma ve Avrupa devletleriyle eşit haklara sahip olma prensibi kabul edilmiştir

- * Müslüman olsun olmasın herkes askeri ve sivil tüm okullara girebilecektir.
- * • Gayrimüslimlerin kendi aralarındaki ya da Müslümanlarla yaşadıkları ceza ve ticaret davaları, karma mahkemelerde görülecek; bu davaların işleyişi için ceza, ticaret ve usul kanunları hazırlanacaktır.
- * • Gayrimüslimler de askerlik yapacak; ama bedelini ödeyerek bu yükümlülükten muaf olabileceklerdir.
- * • Kanunlar dahilinde yabancılar da gayrimenkul edinebilecektir.
- * • Cizye vergisi kaldırılacaktır. (Müslüman olmayanlardan alınan vergi)
- * • Gayrimüslimler de devlet memuru olabileceklerdir.
- * • Din ve mezhebinden dolayı gayrimüslimlere aşağılayıcı sözler kullanılmayacaktır.
- * • İslamiyet'ten ayrılanların idam edilmesine yönelik ceza kaldırılacaktır.
- * • Mahkemelerde gayrimüslim vatandaşlarla Müslüman vatandaşların tanıklığı eşit sayılacaktır.
- * • Müslümanlar ile beraber gayrimüslimler de meclise girebilecek; Meclis-i Ahkam-ı Adliye'de bulunabileceklerdir.

Tanzimat Fermanı'nı teyit etmekle kalmayıp aldığı kararlarla Osmanlı tebaasına daha geniş haklar tanıyan Islahat Fermanı; “eşitlik” kavramı olarak bu reform listesini hazırlamış olmasına rağmen gayrimüslimlerin ayrıcalıklı statüye kavuşmasına da yol açmıştır.

- * • Bunun neticesinde fermana Müslüman kesimden tepkiler olmuştur. Özellikle Cidde Olayı, bu noktada önem arz etmektedir. Hac mevsiminde, Cidde’de bulunan hacıların tahrik edilmeleri sonucunda Hristiyanlara saldırmaları ile başlayan olay, İngiliz ve Fransız konsolosların araya girmesi ile büyümüştür. Olaylar esnasında konsolosların ölmesi üzerine İngiliz ve Fransız filosu Cidde önlerine gelerek kenti topa tutmuş; ardından tahrik ettikleri gerekçesiyle kentin ileri gelenlerinden on kişinin asılmasını sağlamışlardır.

Islahat Fermanı, aslında Osmanlı Devleti'nin bir iç düzenlemesi iken devletlerarası bir antlaşmada yani Paris Antlaşması'nın maddeleri arasında yer alması yönünden aynı zamanda siyasi niteliği de olan bir fermandı. Paris Kongresi'nin başlamasından hemen sonra, 18 Şubat 1856 günü, İstanbul'da devletin ileri gelenleri ile yabancı devlet temsilcilerinin huzurunda okunarak açıklandı.

- * Ferman, 1839 Tanzimat Fermanı gibi sadece can, mal, namus güvenliğinin sağlanmasını değil, aynı zamanda, Osmanlı Devleti içerisindeki Müslüman olmayanları Müslümanlarla eşit haklara kavuşturmayı esas almıştır. Fermanda belirtiler hususlar ve alınan tedbirler şu şekilde idi: Hristiyanların dinî bütün hak ve ayrıcalıkları aynen korunacak, dinî ibadet ve törenler serbestçe yapılacaktı.

* Fermanın amacı, bütün toplulukları ırk, din, dil ayrımı gözetmeksizin kaynaştırmak ve böylece bir Osmanlı toplumu meydana getirmektir. Ancak Ferman, sadece Müslüman olmayan uyruğun ayrıcalıklarını genişletmişti. Müslümanlar için ise yeni bir şey getirmiyordu. Müslüman olmayanlara verilen yeni ayrıcalıklar yönünden, Islahat Fermanı, Müslümanlar tarafından olumsuz karşılandı. Tanzimat Fermanı'nın hazırlayıcısı Reşit Paşa'ya göre, Müslüman-Hristiyan eşitliği böyle birdenbire değil, yavaş yavaş gerçekleşebilirdi. Reşit Paşa'nın eleştirdiği bir diğer nokta ise fermanın yabancı devletlerin baskısı ile çıkarılmış olmasıydı. Müslüman halk ise Hristiyanların kendileri ile eşit duruma getirilmesinden hoşlanmamıştı. Hristiyanlar ve diğer toplumlar ise, kendilerine birçok haklar tanıyan, fakat aynı zamanda askerlik gibi (isteyen bedel vererek askere gitmeyebilirdi) bazı yükümlülükler getirdiği için Islahat Fermanı'nı iyi karşılamadılar. İmparatorluk içinde bu tepkilerle karşılanan Islahat Fermanı, uygulamada da birçok güçlüklerle karşılaştı. Bu nedenle de bazı hükümleri kâğıt üzerinde kaldı.

- * Abdülmecid'in gayrimüslimleri kendileriyle eşit hale getirmesine karşı bir tepki olarak 1859'da Süleymaniyeli Şeyh Ahmed ve Ferit Çerkes Hüseyin Daim Paşa liderliğinde Fedailer Cemiyeti kurulmuştur.
- * Müslüman tebaanın kurduğu ilk dernek olan Fedailer Cemiyeti, şariat adına Abdülmecid'i ve bazı devlet adamlarını öldürmek ve Abdülaziz'i tahta geçirmek için harekete geçse de suikast girişimi ihbar edildiğinden üyeler yakalanıp Kuleli'ye hapsedilmişlerdir. Şeyh ve üç elebaşına idam cezası verilmişse de Sultan Abdülmecid bu cezaları müebbet küreğe çevirmiştir. Bu olay tarihe "Kuleli Vakası" olarak geçmiştir.
- * Maddi çıkarları zayıflayacak olan Yahudi ve Ermeniler; Ortodoksları yönetme hakkını elinde tutan Rum papazlar da Islahat Fermanı ile yetkilerinin azalacağını ve üzerlerinde devlet yaptırımının artacağını düşünerek tepki göstermiştir.
- * Avrupalı devletler de 1859'da muhtıra vererek Islahat Fermanı'nın sonrasında da gelişmeler yaşanmadığını dile getirmişlerdir. Reformlardan yana tatmin olmayan, ıslah girişimlerini yetersiz bulan Avrupa'nın asıl niyetlerinin Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Abdülmecid dönemi ıslahat tarihi açısından büyük önem taşır. Padişah, ilân ettiği fermanlara sadık kalarak, çeşitli unsurları eşitlik prensibi içinde ve Osmanlıcılık fikri etrafında birleştirmeye çalışsa da özellikle gayrimüslim unsurlarda uyanan milliyetçilik duygularının Islahat Fermanı'nın getirdiği imtiyazlarla desteklenmesi, dinî, iktisad ve mill haklara kavuşan azınlıkların Batılı devletlerce de himaye edilmeleri, böyle bir birliğin kurulmasını imknsız hale getirmiştir.

- * • Abdülmecid, padişahların sarayda kapalı kalma geleneğine son vererek zaman zaman halkın arasına katılıp onların meseleleriyle ilgilenmiş; Bbli'ye giderek vekiller heyetinin toplantılarına katılmıştır.
- * • Her yıl Meclis-i Vl'yı bir nutukla amayı det haline getiren Abdülmecid, sık sık kışlaları ve tersaneyi teftiş etmiştir. Camilerde verilen iczet merasimlerinde, askerî ve rüşdiye okullarında yapılan imtihanlarda hazır bulunmuştur.
- * • Halkın ihtiyaçlarını yerinde görmek ve şikyetlerini dinlemek için memleket içinde seyahatlere çıkmıştır. 1844'te İzmit, Mudanya, Bursa, Gelibolu, Çanakale ve Adalar'a; 1846'da Rumeli'ye gitmiştir.

- * Abdülmecid, II. Mahmud'un kurduğu başvekillikten vazgeçerek sadrazamlık makamını yeniden kurmuştur. Yirmi yıllık saltanatı süresinde yirmi iki sadrazam değiştirmiştir.
- * • Abdülmecid Döneminde ilk ve orta öğretim işlerini yürütmek için 1847'de Mekâtib-i Umûmiyye Nezareti kuruldu. Sıbyan mektepleri ile rüştiyeler iyileştirildi. İstanbul'da ilk defa kız rüştiyesi açıldı; rüştiyelerle darülfünun arasını kurum olarak dârülmaârif (lise) kuruldu. Harp Akademisi açıldı. Dârülmua'llimîn adıyla ilk defa öğretmen okulu açıldı. Ziraat Mektebi, Orman Mektebi, Telgraf Mektebi ve Mekteb-i Tıbbiyye'ye bağılı olarak Ebe Mektebi gibi okulların yanı sıra, yerli ve yabancı pek çok ilim adamının üye olduğu ilk ilim akademisi sayılan Encümen-i Dâniş kuruldu. Türkçe'nin sadeleştirilmesi çalışmaları ve Osmanlı tarihinin yazılması faaliyetleri bu kurum eliyle başlatıldı.

- Abdülmecid devrinde ilk özel gazete 1840'da çıkmaya başladı. İngiliz asıllı W. Churchill'in çıkardığı Cerîde-i Havâdis hükümet tarafından da desteklendi.

- Borç paraların bir kısmı ile Dolmabahçe Sarayı, Beykoz Kasrı, Küçüksu Kasrı, Küçük Mecidiye Camii, Teşvikiye Camii yaptırıldı; Bezmiâlem Vâlide Sultan Gureba Hastahanesini inşa ettirdi; yeni Galata Köprüsü bu dönemde hizmete girdi.

- 1861'de vefat eden Abdülmecid'in yerine kardeşi Abdülaziz tahta çıkmıştır.